

3. StGB, Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871. Historisch-synoptische Edition 1871–2013. Herausgegeben von Rechtsanwalt Dr. Thomas Fuchs Fachanwalt für Bau- und Architektenrecht. lexetius.com, Mannheim 2013, 1652 s. (PDF Edition in German)
4. Про Основи законодавства у сфері охорони здоров'я від 1992. № 2801-XII : Закон України станом на 1 березня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України* 1993, № 4, ст. 19
5. Про психіатричну допомогу від 2000 № 1489-III : Закон України станом на 1 березня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України* 2000. № 19. Ст.143
6. Deutsch E., Spickhoff A. Medizinrecht. Arztrecht. Arzneimittelrecht, Medizinproduktrecht und Transfusionsrecht. 5 Aufl. Berlin; Heidelberg; New York: Springer, 2003. 854 s.
7. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині від 2018 № 2427-VIII : Закон України станом на 1 березня 2019 року / *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 28. Ст. 232
8. Стеценко С. Г. Медицинское право: Учебник. Санкт-Петербург : «Юридический центр Пресс», 2004. 572 с.
9. Про лікарські засоби від 1996 року №: 123/96 Закон України станом на 02.02.2019 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 22, ст. 86
10. Резолюция 37/194 Генеральной Ассамблеи ООН. Принципы медицинской этики Резолюция от 18.12.1982) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_285.
11. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций) URL : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtm.

УДК 349.3

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВИ ЯК СУБ'ЄКТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Денега Олег Петрович,
кандидат юридичних наук,
старший помічник заступника
Генерального прокурора України
(Генеральна прокуратура України,
м. Київ, Україна)

У статті зазначено, що аналіз основних критеріїв оцінки ролі держави як суб'єкта права соціального забезпечення – його ефективність, а саме національний рівень добробуту громадян, а також рівень захисту малозабезпечених категорій. Наголошується, що «мета» держави як суб'єкта права соціального забезпечення передбачає визначення бажаного результату діяльності держави в цій сфері, яка полягає в пошуку шляхів і засобів її досягнення. Визначення мети держави як суб'єкта права соціального забезпечення дозволить сформулювати перелік дій, які необхідно вжити державі в процесі соціального забезпечення. Такий перелік дій у вітчизняній науці визначається як «завдання» держави як суб'єкта права соціального забезпечення. Визначено, що завдання держави забезпечити кожній людині базовий рівень життя та доступ до основних соціальних пільг включають: а) забезпечення гідних умов життя кожного громадянина (включаючи продукти харчування, одяг, житло, медичну допомогу

тощо); б) забезпечення соціального захисту громадян у разі впливу факторів соціального ризику (у разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, смерті або інших втрат засобів до існування внаслідок обставин, що не піддаються контролю); в) зниження рівня соціальної нерівності в суспільстві (усунення бідності та забезпечення динамічного зростання рівня життя населення). Зроблено висновок, що метою держави як поставачальника соціального забезпечення є надання кожній людині основних життєвих стандартів і доступу до основних соціальних товарів, включаючи продукти харчування, одяг, житло, медичну допомогу, і забезпечення необхідної соціальної безпеки у випадку наслідків соціальних факторів ризику (у випадку безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, смерті або інших втрат засобів до існування внаслідок обставин, що знаходяться поза його контролем). Завдання держави як суб'єкта права соціального забезпечення зумовлені запланованим обсягом робіт з реалізації мети соціального забезпечення, які повинні виконуватись державою в особі її компетентних органів.

Ключові слова: мета, завдання, соціальне забезпечення, законодавство України.

PURPOSE AND TASKS OF THE STATE AS THE SUBJECT OF SOCIAL SECURITY LAW

Deneha Oleh Petrovych,
Candidate of Juridical Sciences,
Senior Assistant to Deputy Prosecutor
General of Ukraine
(Prosecutor General's Office of Ukraine,
Kyiv, Ukraine)

The article clarifies that the analysis of the main criteria for assessing the role of the state as a subject of social security law is its effectiveness, namely, the national level of welfare of citizens, as well as the level of protection of low-income categories. It was emphasized that the «goal» of the state as a subject of social security law prescribes the definition of the desired result of the state's activity in this sphere, which is to find ways and means to achieve it. Determining the purpose of the state as a subject of social security law will allow formulating a list of actions that must be taken by the state in the process of social security. Such a list of actions in the national science is defined as «tasks» of the state as a subject of social security law. It is determined that the state's tasks to provide every person with basic living standards and access to basic social benefits include: a) ensuring decent living conditions for every citizen (including food, clothing, housing, medical care, etc.); b) provision of social protection of citizens in the event of the effects of social risk factors (in the case of unemployment, illness, disability, widowhood, death or other loss of livelihood due to circumstances beyond its control); c) reducing the level of social inequality in society (eliminating poverty and ensuring the dynamic growth of living standards of the population). It is concluded that the state's goal as a social security provider is to provide every person with basic living standards and access to basic social goods, including food, clothing, housing, medical care, and providing the necessary social security in the event of the effects of social risk factors (in in the case of unemployment, sickness, disability, widowhood, death or other loss of livelihood due to circumstances beyond its control). The tasks of the state as a subject of social security law are predetermined by the planned scope of work on the realization of the objective of social security, which must be performed by the state in the person of its competent authorities.

Key words: purpose, tasks, social security, legislation of Ukraine.

Вступ. Роль держави як суб'єкта права соціального забезпечення є ключовою для даної галузі, оскільки саме держава є тим суб'єктом, який створює передумови для функціонування даного механізму та втілює його в життя. Одним із основних критеріїв оцінки ролі держави як суб'єкта права соціального забезпечення є її ефективність, а саме загальнодержавний рівень добробуту громадян, а також рівень захисту малозабезпечених категорій. Досягнення такої ефективності є можливим винятково за умови чіткого планування та розуміння сутності компетенції держави як суб'єкта права соціального забезпечення. Це включає у тому числі й теоретичний аналіз та встановлення окремих категорій, які характеризують участь держави у соціальному забезпеченні – мети і завдань. Необхідність дослідження даних питань актуалізується з огляду на те, що вони не встановлювались сьогодні у працях вітчизняних науковців і фактично є новими для правової доктрини України.

Так, «мета» держави як суб'єкта права соціального забезпечення передбачає визначення бажаного результату діяльності держави у даній сфері, який полягає у пошуку засобів та способів його досягнення. Визначення мети держави як суб'єкта права соціального забезпечення дозволить сформулювати перелік дій, які необхідно здійснити державі у процесі соціального забезпечення. Такий перелік дій у вітчизняній науці визначається як «завдання» держави як суб'єкта права соціального забезпечення. Необхідність визначення завдань тісно пов'язана із сутністю мети, адже вони встановлюються для досягнення останньої.

Стан дослідження. Меті і завданням права соціального забезпечення присвячено чимало праць у вітчизняній правовій доктрині. Серед дослідників даного питання виділимо таких, як В.С. Андреев, В.М. Андрійів, М.Д. Бойко, Н.Б. Болотіна, В.Я. Буряк, В.Л. Костюк, О.І. Кульчицька, Л.І. Лазор, П.Д. Пилипенко, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, О.В. Тищенко, І.Ю. Хомич, М.Л. Ярошенко, О.М. Ярошенко тощо. Проте у працях зазначених науковців мета і завдання права соціального забезпечення не розглядаються у контексті їх притаманності державі як суб'єкту даної галузі. Саме це і зумовлює важливість проведення даного дослідження.

Мета. Визначення мети і завдання держави як суб'єкта права соціального забезпечення.

Основні результати. В енциклопедичних джерелах мета або ціль означає стан в майбутньому, котрий можливо змінити відносно теперішнього та варто, бажано або необхідно досягнути. Тим самим мета є бажаною кінцевою точкою процесу, зазвичай дії людини або групи людей [1, с. 706]. Інше ж визначення констатує, що мета – те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти [2, с. 683]. Тому можна зробити висновок, що метою є досягнення певного позитивного результату через здійснення комплексу відповідних дій, виконання поставлених завдань особою, групою осіб або організацією, тобто будь-яким суб'єктом будь-яких відносин. В нашому випадку суб'єктом права соціального забезпечення виступає держава, а отже, її основною метою її діяльності є виконання головного завдання, сформульованого в статті 3 Конституції України [3], – забезпечення та захист життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки людини.

Загалом визначення мети держави як суб'єкта права соціального забезпечення сьогодні у вітчизняній науці не здійснювалось. Пропонуємо сформулювати дане поняття, виходячи із мети соціальної держави та мети права соціального забезпечення. На нашу думку, сукупність даних визначень дозволить встановити сутність досліджуваного нами правового явища.

Так, Б.І. Сташків формулює мету соціальної держави наступним чином: 1) забезпечення високого рівня життя всього населення країни, його всебічної безпеки;

2) сприяння суспільному прогресу, що базується на принципах соціальної рівності, загальної солідарності та взаємної відповідальності; 3) гарантування певного «мінімуму» і компенсація та зняття на державному рівні соціально-економічних суперечностей, що виникають у будь-якому суспільстві; 4) забезпечення кожній людині такого життєвого рівня, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд, та необхідне соціальне забезпечення, яке є необхідним для підтримання здоров'я та добробуту її самої та її сім'ї, і права на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, смерті чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини. Ця мета впливає зі статті 25 Загальної декларації прав людини [4, с. 15]. З однієї сторони зазначимо, що даний автор фактично розкрив сутність мети соціальної держави через перелік завдань, за допомогою яких вона досягається. Такий підхід в цілому є допустимим, адже дані поняття є близькими та взаємозалежними за сутністю, проте вважаємо, що у даному випадку має місце підміна понять. З іншої сторони, зазначимо, що держава як суб'єкт права соціального забезпечення, повинна забезпечувати та захищати соціальні інтереси всього суспільства як однієї цілої системи, але автор при цьому не наголошує на захисті того прошарку населення, який якраз і опинився в скрутному становищі, за якого соціальний захист є необхідним, що на нашу думку є досить важливим. Вважаємо, що даний момент під час тлумачення мети соціальної держави має бути першочерговим. Якраз на це звертають увагу деякі автори, вказуючи, що соціальна сутність держави полягає у здатності держави в процесі свого функціонування і розвитку забезпечувати задоволення основних потреб усього суспільства, а також створювати умови для можливого задоволення потреб і інтересів окремих груп населення. Тому, на їх думку, виявлення соціальної сутності держави означає встановлення того, волю яких саме суб'єктів соціуму виражає і реалізує ця держава [5, с. 41]. Отже, можна зробити висновок, що із цих позицій впливає й основна мета держави як суб'єкта права соціального забезпечення, а саме – одночасне задоволення потреб як усього суспільства, так і окремих його категорій, які потребують додаткового захисту з боку держави.

О.В. Скрипнюк підкреслює, що «... ані окремо взяті політичні дії, ані певні економічні перетворення, ані вдосконалення системи права» не є метою держави в контексті соціального забезпечення, а проте «...забезпечення гідного існування всіх громадян, по суті, синтезує ці три сфери» [6, с. 213]. Ми із цим повністю погоджуємось і на підставі даної позиції зробимо висновок, що політичні дії, економічні перетворення та вдосконалення системи права є метою соціальної держави за умови, якщо вони спрямовані на соціальне забезпечення громадян. У такому разі доцільно зазначити, що дане питання може охоплювати широкий спектр завдань, однак кінцева мета все ж є доволі вузькою та чітко окресленою.

О.М. Ярошенко основними цілями соціальної держави виділяє: 1) максимальне задоволення постійно зростаючих матеріальних і духовних потреб членів суспільства в соціальній сфері; 2) послідовне підвищення рівня життя населення і ліквідація соціальної нерівності; 3) забезпечення загальної доступності основних соціальних благ, медичного і соціального обслуговування. Така держава повинна відкидати будь-які засоби досягнення цілей, що можуть порушити права інших громадян [7, с. 12]. Дійсно, за своєю природою держава повинна гарантувати кожній людині право на гідне життя. Соціальна держава проголошує дану ціль як основну та першочергову.

Щодо визначень мети соціального забезпечення А.А. Казанчан визначив її як подолання складних соціальних проблем громадян, вихід із складних життєвих ситуацій та обставин без втрат або з найменшими втратами [8, с. 15]. Зазначимо, що мета соціальної держави та соціального забезпечення у загальних рисах сходяться.

Проте, якщо мета соціальної держави більшою мірою стосується усіх верств населення, то сфера соціального забезпечення – передусім малозабезпечених верств або тих, які зіштовхнулись із тимчасовими труднощами, які не дозволяють особі самостійно забезпечити свої базові потреби та потреби сім'ї.

А.В. Дутчак сформулювала мету соціального забезпечення громадян як забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків [9, с. 568]. Знову ж таки звернемо увагу на те, що соціальне забезпечення застосовується в умовах дії соціальних ризиків, тобто неможливості самостійно себе забезпечувати.

Із точки зору В.В. Жернакова метою соціального забезпечення є обслуговування непрацездатних або обмежених у життєдіяльності громадян [10, с. 5]. Не погодимось із формулюванням «обслуговування». Насамперед, обслуговуванням вважається вчинення дій, які мають нематеріальний характер. Соціальне забезпечення все ж передусім становить собою матеріальну допомогу. По-друге, соціальне забезпечення не обмежується лише двома категоріями громадян. Тому у даному аспекті вважаємо зазначене визначення невдалим.

Проаналізувавши праці науковців, ми можемо зробити висновок, що метою держави як суб'єкта права соціального забезпечення є забезпечення кожній людині базового життєвого рівня та доступу до основних соціальних благ, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд, й надання необхідного соціального забезпечення у випадку дії факторів соціального ризику (в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, смерті чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини).

У науковій літературі завдання тлумачаться як «динамічна категорія, яка об'єднує все те, що необхідно зробити для досягнення поставленої мети» [11, с. 136]. Із цього можна зробити наступні висновки: 1) про тісний зв'язок мети та завдань, а саме – завдання напряду залежать від сформульованої мети та безпосередньо слідує із її змісту; 2) завдання є динамічною категорією, тоді як мета – статичною.

Академічний тлумачний словник української мови надає дефініцію завдання, як наперед визначеного, запланованого для виконання обсягу роботи, справи [2, с. 40], а інше енциклопедичне джерело вказує, що завдання – це мета, до якої прагнуть, те, що хочуть здійснити [12, с. 417]. З цих термінів випливає, що завдання – це конкретизація шляхів вирішення проблемної ситуації. Завдання завжди випливають із мети та є засобом її реалізації. Мета вказує на кінцевий результат, а рішення кожного завдання наближає суб'єкта до цього результату.

Отже, завданнями держави як суб'єкта права соціального забезпечення є наперед визначений запланований обсяг роботи щодо реальної реалізації мети соціального забезпечення, що має бути виконаним державою в особі її компетентних органів.

Пропонуємо розподілити завдання держави як суб'єкта права соціального забезпечення на наступні групи:

1. Завдання організаційного характеру:

1) регламентація суспільних відносин у сфері матеріального забезпечення й соціального обслуговування найбільш незахищених верств населення: пенсіонерів, інвалідів, громадян похилого віку, безробітних, хворих, самотніх громадян, сімей з дітьми, малозабезпечених сімей, осіб, постраждалих внаслідок техногенної катастрофи або стихійного лиха, тощо;

2) створення мережі центральних органів виконавчої влади з метою реалізації соціальної політики держави.

2. Завдання забезпечення кожній людині базового життєвого рівня та доступу до основних соціальних благ:

1) забезпечення кожному громадянину гідних умов життя (включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд тощо);

2) забезпечення соціального захисту громадян у випадку дії факторів соціального ризику (в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, смерті чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини);

3) зниження рівня соціальної нерівності в суспільстві (ліквідація бідності і забезпечення динамічного зростання рівня життя населення).

Так, завдання регламентації суспільних відносин у сфері матеріального забезпечення й соціального обслуговування найбільш незахищених верств населення: пенсіонерів, інвалідів, громадян похилого віку, безробітних, хворих, самотніх громадян, сімей з дітьми, малозабезпечених сімей, осіб, постраждалих внаслідок техногенної катастрофи або стихійного лиха, тощо полягає у прийнятті державою в особі законодавця нормативно-правових актів у сфері соціального забезпечення громадян. Приклади окремих законів нами наводились раніше у даній роботі – це передусім Конституція України [3], у якій встановлено мінімальні соціальні гарантії, які поширюються на усіх без виключення громадян України. Також до таких актів законодавства варто віднести Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-III [13], який визначає правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів, спрямованих на реалізацію закріплених Конституцією України та законами України основних соціальних гарантій; Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV [14], який визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування, гарантії працюючих громадян щодо їх соціального захисту у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, охорони життя та здоров'я; Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-XII [15], який гарантує всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій; Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011-XII [16], що визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їхнього конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі; Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 № 796-XII [17], який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я, та багато інших нормативно-правових актів, що врегульовують надання соціального забезпечення сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, ветеранам, особам з інвалідністю тощо. Наявність таких нормативно-правових актів є свідченням того, що аналізоване нами завдання по-перше, дійсно має місце, та по-друге, реалізовується належним чином на практиці.

Наступне завдання, пов'язане із створенням мережі центральних органів виконавчої влади з метою реалізації соціальної політики держави. Дане завдання, як і попереднє, має організаційний характер та також належним чином реалізовується на практиці. Так, сьогодні в Україні функціонує система центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері соціального забезпечення. Головним органом є Міністерство соціальної політики України. Також

до центральних органів виконавчої влади варто віднести Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, Державну інспекцію України з питань праці та Пенсійний фонд України. При міністерстві соціальної політики України діє Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, який постійно займається професійно-медичною реабілітацією визначених категорій інвалідів держави. Зазначеними органами мережа соціального забезпечення населення не обмежується. Тобто в даному випадку також можна зробити висновок про те, що держава належним чином реалізовує дане організаційне завдання.

Наступні виділені нами завдання стосуються забезпечення базового життєвого рівня громадян та доступу до основних соціальних благ, і першим із них є забезпечення кожному громадянину гідних умов життя (включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд тощо). Дане завдання реалізовується передусім шляхом встановлення відповідних гарантій в Основному Законі держави [3]. Так, у статті 46 встановлено право на соціальний захист громадян, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Стаття 47 регламентує право на житло, а саме на умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду, або ж безоплатно чи за доступну плату у визначених випадках. Статтею 48 встановлено право на достатній життєвий рівень для себе і сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, а у статті 49 – право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Таким чином, зробимо висновок, що дане завдання також дістало належну правову регламентацію.

Завдання забезпечення соціального захисту громадян у випадку дії факторів соціального ризику (в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, смерті чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини) розкривається одразу в декількох напрямках. Одним із них є надання гарантій соціального забезпечення за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення [14]; також можливим є надання пенсійного забезпечення або ж інших видів соціальних виплат та допомоги [15]; у різноманітних нормативно-правових актах встановлюються різного роду гарантії щодо мінімального розміру заробітної плати, мінімального розміру пенсії за віком, розміру державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат тощо. Тобто законодавцем дійсно було проведено належну роботу із нормативної регламентації напрямів діяльності держави у даній сфері. Можна зробити висновок, що зазначене завдання також дістало свою реалізацію на практиці.

Останнім виділеним нами завданням держави як суб'єкта соціального забезпечення є зниження рівня соціальної нерівності в суспільстві (ліквідація бідності і забезпечення динамічного зростання рівня життя населення). З-поміж інших виділених нами завдань, це має найбільш абстрактний характер. По суті, усі попередньо проаналізовані нами завдання тією чи іншою мірою спрямовані на реалізацію зазначеного. Високий рівень соціальної нерівності у тому числі компенсується шляхом надання соціального забезпечення тим верствам, які не здатні забезпечувати себе самостійно. Тому варто зробити висновок, що станом на сьогодні дане завдання є єдиним з-поміж інших завдань держави як суб'єкта соціального забезпечення, яке так і не отримало належної реалізації. І активна участь держави у соціальних процесах свідчить про те, що найближчим чином дана проблема не буде вирішена.

Висновки. Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що метою держави як суб'єкта права соціального забезпечення є забезпечення кожній людині базового життєвого

рівня та доступу до основних соціальних благ, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд, й надання необхідного соціального забезпечення у випадку дії факторів соціального ризику (в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, смерті чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини). Завданнями держави як суб'єкта права соціального забезпечення є наперед визначений запланований обсяг роботи щодо реальної реалізації мети соціального забезпечення, що має бути виконаним державою в особі її компетентних органів.

Список використаних джерел:

1. Загороднюк Ю. Ціль. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редколегії) та ін. ; Л.В. Озадовська, Н.П. Поліщук (наукові редактори) ; І.О. Покаржевська (художнє оформлення). Київ : Абрис, 2002. С. 706. 742 с. 1000 екз. ББК 87я2. ISBN 966-531-128-Х.
2. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4. С. 683.
3. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
4. Шашків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернівці : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
5. Рабінович П., Лобода Ю. Соціальна сутність держави : теоретико-методологічні засади дослідження. *Право України*. 2001. №8. С. 41–44.
6. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні : проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України : Монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.
7. Право соціального забезпечення в Україні : підручник. О.М. Ярошенко, Г.О. Барабаш, Н.М. Вапнярчук та ін. ; за ред. О.М. Ярошенка. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 458 с.
8. Казанчан А.А. Види соціального забезпечення громадян в Україні : проблемні питання. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ* / гол. ред. С.М. Алфьоров. Запоріжжя, 2010. №3. С. 11–20.
9. Дутчак А.В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 568–572.
10. Право соціального забезпечення: навч. посіб. Авт.: С.М. Прилипко, Г.С. Гончарова, В.В. Юровська, О.О. Конопельцева ; за заг. ред. В.В. Жернакова. Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 126 с.
11. Коротких А.Ю. Поняття та структура правового статусу адміністративного суду як суб'єкта адміністративної юрисдикції. *Митна справа*. 2013. №5 (89). С. 134–139.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови. [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
13. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії. Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України* від 01.12.2000. 2000 р. № 48. ст. 409.
14. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України* від 26.11.1999–1999 р. № 46. ст. 403
15. Про пенсійне забезпечення. Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 3. ст. 10.
16. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України* від 14.04.1992–1992 р. № 15. стаття 190.
17. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Закон України від 28.02.1991 № 796-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1991. № 16. ст. 200.